

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Београду, на седници одржаној 28. септембра 2015. године, изабрало нас је у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације под називом **СОЦИЈАЛНА ИНТЕРАКЦИЈА УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ**, докторанда **мр Рајке С. Ђевић**. Комисија у саставу проф. др Вера Спасеновић (ментор), проф. др Емина Хебиб, проф. др Наташа Матовић, др Сунчица Мацура, ванредни професор Факултета педагошких наука Универзитета у Крагујевцу и др Миља Вујачић, научни сарадник Института за педагошка истраживања у Београду, на основу проучене дисертације, подноси Већу следећи реферат о њеној оцени.

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Мр Рајка Ђевић рођена је 21. децембра 1979. године у Бихаћу. Дипломирала је 2004. године на Одељењу за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду. Магистарске студије завршила је 2008. године, одбранивши магистарски рад под називом *Карактеристике инклузивне наставе и спремност наставника и ученика основне школе да прихвате децу са посебним потребама*. Од 2005. године мр Рајка Ђевић је запослена у Институту за педагошка истраживања у Београду. Била је сарадник на више научних пројеката Института за педагошка истраживања, у оквиру којих се претежно бавила проблематиком инклузивног образовања. Као члан тима учествовала је и у пројектима *Школа по мери детета* у организацији Save the Children и Одељења за психологију Филозофског факултета у Београду (2008-2009), *Images of Educational Change in Serbia: reflecting on the past, envisioning the future*, који је део регионалног истраживачког програма (Regional Research Promotion Programme – RRPP) на Западном Балкану (2010-2011), пројекту билатералне сарадње Србије и Словеније под називом *Успостављање и обезбеђивање квалитета универзитетског образовања и*

професионалног развоја наставника, у организацији Филозофског факултета у Београду и Филозофског факултета у Љубљани (2012-2013).

У току свог досадашњег рада објавила је самостално или коауторски укупно 47 радова у домаћим и међународним публикацијама или као саопштења са научних скупова у земљи и иностранству.

Докторска дисертација мр Рајке С. Ђевић СОЦИЈАЛНА ИНТЕРАКЦИЈА УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ има укупно 329 страница и следећу структуру: Теоријски оквир истраживања (4–133); Методолошки приступ истраживању (134-159); Резултати истраживања и интерпретација (160-247); Закључци и педагошке импликације (248-262). На крају рада наведена је коришћена литература (349 библиографске јединице), прилози (инструменти коришћени у истраживању и приказ одабраних резултата истраживања) и биографија кандидата.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације чине социјалне интеракције ученика са сметњама у развоју у основној школи. Образовање ученика са сметњама у развоју у редовној школи омогућава успостављање и развијање социјалних односа са вршњацима у природном, реалном животном окружењу. Имајући у виду да социјална интеракција са вршњацима има значајну улогу у социо-емоционалном и когнитивном развоју сваког појединца, тежиште истраживања усмерено је ка сагледавању социјалног функционисања ученика са сметњама у развоју у постојећој школској пракси.

Циљ овог истраживања је да се испитају учесталост и квалитет социјалних интеракција ученика са развојним сметњама и вршњака који немају сметње у развоју у основној школи. Конкретније речено, овим истраживањем настојало се да се утврде: (а) учесталост и природа социјалних интеракција ученика са сметњама у развоју током школског часа и одмора (и то кроз испитивање иницирања социјалних интеракција ученика са сметњама у развоју са вршњацима који имају и оних који немају сметње у развоју, као и са учитељицом); (б) социјална прихваћеност ученика са сметњама у развоју у одељењу

редовне основне школе; (в) остваривање пријатељства ученика са сметњама у развоју са вршњацима без сметњи у одељењу редовне основне школе; (г) сличности и разлике у учесталости и квалитету социјалних интеракција ученика са развојним сметњама и њихових вршњака без сметњи у развоју.

Да би се сагледали учесталост и квалитет социјалних интеракција ученика са сметњама у развоју и вршњака који немају сметње примењено је систематско посматрање њихових интеракција, што ово истраживање разликује од сродних истраживачких студија у нашој средини, које су углавном биле фокусиране на испитивање ставова и искустава кључних актера у васпитно-образовном процесу. Утврђене су и социјална прихваћеност и остваривање пријатељских веза са вршњацима из одељења, што је, такође, коришћено као показатељ квалитета њихових социјалних интеракција.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

На основу теоријских разматрања и резултата досадашњих истраживања постављене су следеће хипотезе: (1) ученици са сметњама у развоју ређе иницирају социјалне интеракције са вршњацима у односу на ученике који немају сметње у развоју током школских часова и одмора; (2) ученици са сметњама у развоју иницирају већи број интеракција са учитељицом, него са вршњацима; (3) ученици са сметњама у развоју ређе учествују у заједничким активностима током школских часова и одмора у односу на ученике без сметњи у развоју; (4) ученици са сметњама у развоју су у мањој мери прихваћени у одељењу од вршњака који немају сметње у развоју; (5) ученици са сметњама у развоју су чешће одбачени у од вршњака који немају сметње у развоју и (6) ученици са сметњама у развоју остварују мање пријатељстава у поређењу са вршњацима који немају сметње у развоју.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Основни текст докторске дисертације структуриран је на следећи начин: Увод; Теоријски оквир истраживања; Методолошки приступ истраживању; Резултати истраживања и интерпретација; Закључци и педагошке импликације.

Прва целина рада, теоријски оквир истраживања, обухвата три поглавља: образовање ученика са сметњама у развоју у редовној школи, Карактеристике социјалне интеракције ученика са сметњама у развоју и Претпоставке и могућности унапређивања социјалног функционисања ученика са сметњама у развоју у редовној школи. У првом поглављу рада, поред објашњења основних поставки и значаја инклузивног образовања, као и питања термилошког одређења и класификације деце са сметњама у развоју, пажња је посвећена разматрању како традиционалног приступа, тако и савремених трендова у образовању деце са сметњама у развоју. Ослањајући се на теоријска схватања (пре свега Пијажеа и Виготског), као и на налазе емпиријских истраживања, у оквиру другог поглавља дисертације разматра се значај који квалитет и квантитет остварених социјалних интеракција имају за социјални, емоционални и когнитивни развој појединца. Посебна пажња посвећена је прегледу и анализи истраживачких студија које су се бавиле питањем учесталости и квалитета социјалних интеракција ученика са сметњама у развоју, као и специфичностима социјалног функционисања ученика у зависности од врсте сметње с којом се суочавају. Објашњени су и фактори који утичу на социјалне интеракције ученика са сметњама у развоју. У оквиру сагледавања претпоставки и могућности унапређивања социјалног функционисања ученика са сметњама у развоју у редовној школи, чему је посвећено треће поглавље теоријског дела рада, акценат је стављен на психосоцијалну климу у школи и улогу наставника у њеном креирању, као и на наставне стратегије којима се подстичу и унапређују социјалне интеракције у школским условима.

У оквиру друге целине рада изложени су и објашњени предмет, циљ и задаци истраживања, методе и технике примењене у истраживању, као и инструменти коришћени у истраживању, описан је узорак истраживања, варијабле у истраживању, организација и ток истраживања, као и планиран начин приказа и анализе прикупљених података.

Трећа целина рада нуди приказ и анализу резултата обављеног истраживања. Резултати истраживања су представљени и анализирани према дефинисаним задацима истраживања. При анализи и интерпретацији резултата истраживања, добијени резултати се доводе у везу са теоријским поставкама изложеним у првој целини рада, као и са резултатима

сродних истраживања. У дисертацији је добијена емпиријска потврда претпоставке о томе да ученици са сметњама у развоју значајно ређе иницирају социјалне интеракције са вршњацима у поређењу са ученицима који немају сметње у развоју, ређе прихватају интеракције инициране од стране других ученика, те имају мањи број интеракција које се развијају у дуже социјалне размене. Такође, ученици са сметњама у развоју значајно ређе учествују у заједничким активностима током школских часова у односу на вршњаке који немају сметње у развоју. Поред тога, ученици са сметњама у развоју су значајно мање социјално прихваћени у одељењу у односу на вршњаке који немају сметње у развоју, имају неповољнији социометријски статус и мањи број пријатеља у односу на ученике без сметњи у развоју. Претпоставка која није емпиријски потврђена односи се на иницирање интеракције са учитељицом, пошто је утврђено да ученици са сметњама у развоју чешће иницирају социјалне интеракције са вршњацима него са учитељицом.

На основу добијених резултата истраживања Рајке Ђевић отвара се низ нових питања подстицајних за будућа истраживања, од којих су многа повезана са практичним педагошким импликацијама и могућностима унапређивања педагошке праксе у области унапређивања социјалног функционисања ученика са сметњама у развоју у редовној школи.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Одабир и формулација основне теме рада, као и одабрани приступ у њеној обради указују на то да докторска дисертација Рајке Ђевић представља квалитетан научни рад. У целини гледано, дисертација представља добру синтезу теоријских разматрања и емпиријског истраживања.

Остваривање социјалне интеракције ученика са сметњама у развоју у редовној школи представља актуелно питање педагошке теорије и праксе, посебно ако се има у виду развој инклузивне културе, политике и праксе. Теоријска и истраживачка сазнања о социјалном функционисању деце и младих са сметњама у развоју свеобухватно су изложена и темељно анализирана уз задовољавајући ниво испољеног критичког осврта према

изложеним схватањима, као и јасноћу и аргументованост у излагању сопственог става о разматраним питањима и проблемима. У целини гледано, теоријска анализа одабране теме представља добар извор информација и сазнања за све који намеравају да се баве истраживањем истог или сродних проблема, као и полазиште за даља проучавања у овој области.

Емпиријско истраживање је добро конципирано и успешно реализовано. Резултати обављеног истраживања су прегледно и систематично изложени и ваљано интерпретирани, а закључци су прецизно изведени и јасно аргументовани. Спроведено истраживање доприноси разумевању инклузије ученика са сметњама у развоју у нашој средини, јер пружа темељан увид у социјално функционисање ученика са сметњама у развоју у постојећој школској пракси. Сагледавање постојећег стања у овом домену чини основу од које се полази приликом осмишљавања мера и активности усмерених ка подстицању социјалне патиципације ученика из остљивих група и унапређивању инклузивне праксе. У целини гледано, налази показују да се ученици са сметњама у развоју, у поређењу са вршњацима типичне популације, у већој мери суочавају са тешкоћама у домену социјалног функционисања у школском контексту. Ослањајући се на резултате свог и сродних истраживања, кандидат предлаже низ корака и смерница које се односе на обезбеђивање претпоставки и могућности унапређивања квалитета наставног и школског рада како би се одговорило на индивидуалне потребе и створили оптимални услови за учење и социјалну партиципацију свих ученика.

6. Закључак

На основу оцена и коментара изложених у претходним деловима извештаја, Комисија једногласно оцењује да докторска дисертација мр Рајке Ђевић, под насловом СОЦИЈАЛНА ИНТЕРАКЦИЈА УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ, испуњава захтеве који се постављају овој врсти радова и предлаже Наставно-

научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду да је прихвати и одобри усмену одбрану.

У Београду, 01. 10. 2015. год.

Чланови Комисије:

Др Вера Спасеновић
ванредни професор, Филозофски факултет Универзитета у Београду

Др Емина Хебиб
ванредни професор, Филозофски факултет Универзитета у Београду

Др Наташа Матовић
ванредни професор, Филозофски факултет Универзитета у Београду

Др Сунчица Мацура
ванредни професор, Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу

Др Миља Вујачић
научни сарадник, Институт за педагошка истраживања у Београду